

SLOVENSKÁ ŠTATISTIKA a DEMOGRAFIA

SLOVAK STATISTICS
and DEMOGRAPHY

3/2014

ročník/volume 24

Recenzovaný vedecký časopis so zameraním na prezentáciu moderných štatistických a demografických metód a postupov.

Scientific peer-reviewed journal focusing on the presentation of modern statistical and demographic methods and procedures.

Článok/Article: 10

Typ článku/Type of article: vedecký článok/scientific article

Strany/Pages: 114 – 119

Dátum vydania/Publication date: 15. júl 2014/July 15, 2014

Ľudmila IVANČÍKOVÁ
Štatistický úrad SR

VO SVETE SA ZAČALA PRÍPRAVA CENZOV OKOLO ROKU 2020
Čomu sa na Slovensku nevyhneme

THE PREPARATION FOR CENSUSES AROUND 2020 BEGAN IN THE WORLD
Slovakia will not avoid it as well

ABSTRAKT

V príspevku sú naznačené hlavné východiská, realizované aktivity a časový plán prípravy cenzov okolo roku 2020. Osobitný dôraz sa kladie na svet, Európu a samotné Slovensko. Aktívna participácia zástupcov Štatistického úradu SR na práci pracovných skupín, pravidelné sledovanie výstupov a ich implementácia môžu napomôcť produkcii cenzových dát na medzinárodné aj národné účely.

ABSTRACT

The paper describes the key starting points, implemented activities and the timetable for the preparation of censuses around 2020. A particular emphasis is given on the world, Europe and Slovakia itself. The active participation of the representatives of the Statistical Office of the SR in the work of the Working Groups, regular monitoring of outcomes and their implementation can help to produce census data for both the international and national purposes.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Sčítanie obyvateľov, domov a bytov 2011, cenzus 2021, GSBM, modernizácia populačných štatistík

KEY WORDS

the 2011 Population and Housing Census, 2021 Census, GSBM, modernisation of population statistics

1. ÚVOD

Od posledného sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011 na Slovensku uplynuli tri roky. Pre niekoho je to krátke, pre iného dlhé obdobie. Pohľady sa môžu rôzniť aj v názoroch na to, či je posledné sčítanie úplne ukončené, keďže sa pokračuje v jeho diseminácii a v štatistickej produkcii ad hoc výstupov, a kedy sa má začať, resp. kedy sa začína príprava ďalšieho sčítania. Ukazuje sa a potvrdzujú to aj analýzy národných a medzinárodných skúseností z posledného sčítania, že príprava je kľúčovou fázou pri zabezpečovaní konečných výsledkov a ich kvality. Aj vzhľadom na rýchlosť meniaceho sa prostredia, interných a externých podmienok si samotná príprava vyžaduje viac času, ako sme sčítaniu venovali doteraz.

Kontinuita znalostí, modernizácia celého procesu osobitne vo vzťahu k metodológii, metodike, legislatíve, komunikácii, publicite a technológii a inováciám predstavuje kľúčové prvky prípravy ďalšieho populačného cenzu. V podmienkach Slovenska je príprava sčítania obyvateľov, domov a bytov 2021 založená predovšetkým na predpoklade odchodu od tradičného cenzu.

2. PRÍPRAVA SČÍTANIA VO SVETE

Keďže sčítanie je súčasťou štatistickej produkcie, jednotlivé fázy jeho prípravy možno identifikovať v súlade so všeobecným modelom štatistickej produkcie GSBM (Generic Statistical Business Model). Súčasťou prípravy je *fáza špecifikácie potrieb* a *fáza návrhu* s konkrétnymi podprocesmi uvedenými v nasledujúcej tabuľke:

Všeobecný model štatistickej produkcie použiteľný pre SODB 2021

1. Špecifikácia potrieb					
1.1 Identifikácia potrieb	1.2 Konzultácie a potvrdenie potrieb	1.3 Vymedzenie cieľových výstupov	1.4 Identifikácia predmetu	1.5 Overenie dostupnosti údajov	1.6 Vytvorenie návrhu
2. Návrh					
2.1 Návrh výstupov	2.2 Vymedzenie a popis ukazovateľov	2.3 Návrh metodológie zberu	2.5 Návrh metodológie spracovania	2.6 Návrh postupu prác, určenie zodpovedností a produkčných systémov	

Východiskovým zdrojom poučenia pri príprave budúceho sčítania na medzinárodnej úrovni sa stalo hodnotenie národných skúseností. Uskutočnilo sa na konferencii európskych štatistikov (Conference European Statisticians – ďalej „CES“) a skupiny expertov o populačnom cenzu v Ženeve. Vyhodnotenie sa časovo zaradilo do roku 2013, keď boli detaily v pamäti aktérov ešte živé. Okrem analýzy národných skúseností konferencia vymedzila kľúčové oblasti pre budúce sčítania vo svete: metodológiu sčítania, technológiu, inováciu a outsourcing, metodické východisko na stanovenie počtu obyvateľov, geografické charakteristiky, operačné aspekty cenzu, ekonomické charakteristiky, charakteristiky vzdelania, demografické charakteristiky (vrátane charakteristík domácností a rodiny), charakteristiky bývania, charakteristiky týkajúce sa disability a zdravotného stavu všeobecne, poľnohospodárstvo, migráciu a etnicko-kultúrne charakteristiky.

Všetky tieto oblasti budú súčasťou nového aktualizovaného dokumentu CES týkajúceho sa odporúčaní pre sčítanie okolo roku 2020. Prvý návrh dokumentu bude k dispozícii na stránke UNECE (United Nations Economic Commission for Europe) do júna 2014 a jeho konečné schválenie sa predpokladá v júni 2015. Jednotlivé aktivity a výstupy budú koordinované s prácou na revízii dokumentu Organizácie Spojených národov (OSN) *Princípy a odporúčania pre sčítanie okolo roku 2020*, najmä čo sa týka všeobecných konceptov a definícií.

Viacere závery z hodnotenia sa stali zároveň východiskom budúcich metodických zmien, ktoré sa kontinuálne pripravujú v špecifických odborných skupinách. Spomeniem napríklad prácu odbornej skupiny v rámci UNECE zameranú na metodiku sledovania cenzových a hospodáriacich domácností, kde participujú aj slovenskí štatistici.

Podľa Správy z konferencie CES *Odporúčania 2020* budú obsahovať fundamentálne princípy a základný rámec legislatívy na účely sčítania s dôrazom na odlišnosti medzi tradičným a registrovým cenzom. Hodnotenie ukázalo, že posledné

sčítanie malo veľa zmenových prvkov a jedným z nich bola aj použitá metodológia sčítania.

Tabuľka č. 1: Krajiny zastúpené v Ekonomickej komisii OSN pre Európu (UNECE) podľa typu hlavnej metodológie cenzu okolo roku 2010

Metodológia	Počet krajín
Tradičný cenzus	
Vyčerpávajúce sčítanie v teréne bez použitia registrov	20
Vyčerpávajúce sčítanie v teréne s použitím registrov ako opory alebo na účely kontroly	9
Vyčerpávajúce sčítanie v teréne s aktualizovaným ročným výberom	1
Rotujúci cenzus	1
Kombinovaný cenzus	
Register plus vyčerpávajúce sčítanie v teréne pre vybrané premenné	4
Register plus výberové zisťovanie v teréne pre vybrané premenné	6
Cenzus založený na registroch	
Cenzus založený na registroch s použitím údajov z existujúcich výberových zisťovaní pre vybrané premenné	3
Cenzus založený výlučne na registroch	6

Zdroj: Organizácia Spojených národov

Odchod od vyčerpávajúceho zberu dát v teréne a príklon k tradičným cenzom, ktoré využívajú registre, resp. ku kombinovanému cenzu, budú hlavnou charakteristikou ďalšieho kola sčítania vo svete. Druhým identifikovaným rozhodujúcim prvkom sa stane využitie nových technológií, a to nielen v etape prípravy, ale aj zberu, spracovania a diseminácie výsledkov.

3. PRÍPRAVA SČÍTANIA V EURÓPE

Na európskej úrovni skupina riaditeľov sociálnych štatistík odsúhlasila v novembri 2013 postup prác na zabezpečení sčítania obyvateľov v krajinách Európskej únie. Vychádzala pritom z návrhov vypracovaných Eurostatom.

Návrh je založený na dvoch východiskách. Prvým je, že *cenzus 2021 je súčasťou stratégie modernizácie populačných štatistík*. Druhým odsúhlaseným východiskom je, že ďalší rozvoj cenzov bude založený na tzv. dvojstupňovom prístupe. V praxi to znamená, že pre cenzus 2021 bude platiť tzv. prechodné riešenie (*transitory solution*). Toto sčítanie sa uskutoční v zmysle existujúceho platného nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 763/2008 o sčítaní obyvateľov, domov a bytov. Implementačné nariadenia obsahujúce okrem iného špecifikáciu údajov zbieraných na národnej úrovni budú aktualizované a mali by byť zjednodušené.

Kľúčové zmeny sa budú týkať až sčítaní po roku 2020. V tomto prípade by malo ísť o priame využitie záverov fundamentálneho redizajnu populačnej štatistiky. Signifikantné zmeny by sa mali vzťahovať najmä na (1) metodiku spôsobu zberu údajov vzhľadom na nárast použitia administratívnych zdrojov dát, (2) možnosti prepojenia cenzov s výberovými zisťovaniami a (3) možný posun smerom k zvýšenej frekvencii produkcie zjednodušených cenzových údajov. O tom, aký význam sa pripisuje etape prípravy sčítania, vypovedá fakt, že už v roku 2014 bola na spracovanie návrhu východísk a zmien pre sčítanie po roku 2021 vytvorená pracovná skupina Eurostatu (*Task Force*). Členmi tejto pracovnej skupiny sú reprezentanti národných štatistických úradov Dánska, Nemecka, Španielska, Francúzska,

Talianska, Lotyšska, Švédska a Spojeného kráľovstva. Prvýkrát sa stretli vo februári 2014.

4. PRÍPRAVA SČÍTANIA NA SLOVENSKU

V podmienkach Slovenska sa ako kľúčová javí cielená produkcia východiskových analýz zameraných na minulé aj budúce sčítanie, ktorá by mala byť súčasťou prípravy sčítania. Interná analýza vybraných aspektov sčítania 2011 s osobitným zameraním na kampaň, ktorej vybrané časti boli prezentované aj na medzinárodnej vedeckej konferencii Štatistického úradu SR s názvom *Potrebuje ešte Slovensko po sčítaní 2011 ďalší cenzus?*, bude doplnená ďalšími analýzami, zameranými napr. na skúsenosti zo spracovania údajov, na hodnotenie slabých a silných stránok diseminácie výsledkov na národnej úrovni a používanie nových diseminačných metód na medzinárodnej úrovni (*Cenzus Hub*) a prezentovanie metodických charakteristík všetkými dostupnými formami, ako sú analytické práce, články, príspevky a prezentácie na konferenciách.

Ako dôležitý aspekt sa javí už spomínaná kontinuita v znalostiach rozšírená o kontinuitu v ľudských zdrojoch, ktorá významne pomôže práve v počiatkových rokoch prípravy nového sčítania. Vytvorenie osobitnej pracovnej skupiny na prípravu sčítania 2021 v podmienkach Štatistického úradu SR kopíruje medzinárodné a európske postupy a súčasne prispieva k integrácii. Takáto pracovná skupina by mala vzniknúť v druhej polovici roka 2014. V prípade zastúpenia externých členov môže skupina zohrať dôležitú úlohu pri skoršom identifikovaní vonkajších problémov. Vláda SR najmä vzhľadom na svoje záväzky vo vzťahu k nariadeniam EÚ by mala neodkladne poveriť Štatistický úrad SR začatím prípravy budúceho sčítania s primeraným personálnym a finančným krytím v podobe technicko-organizačného zabezpečenia prípravy s vymedzenými konkrétnymi úlohami a zodpovednosťou.

Výber samotnej metódy sčítania bude výsledkom kombinácie viacerých faktorov. Z medzinárodného hľadiska sa určili ako kľúčové faktory týkajúce sa predovšetkým redukcie nákladov, zvýšenia kvality údajov, včasnosti publikovaných dát a sledovania medzinárodných trendov.

Na Slovensku považujeme za kľúčové faktory na stanovenie metodológie budúceho sčítania, redukovanie záťaže respondentov a ochranu súkromia respondentov. Vplyv konkrétneho faktora na konečný výber metódy bude však závisieť od aktuálnosti externých podmienok, akými sú najmä rozvoj administratívnych zdrojov a integrácia existujúcich a nových registrov. Na internej úrovni je v tejto súvislosti dôležitá úroveň a miera ich využívania na štatistické účely. Z uvedeného dôvodu by mala byť doména sčítania a využívanie administratívnych zdrojov dát (ďalej „AZD“) na účely sčítania neoddeliteľnou súčasťou pripravovanej koncepcie využívania AZD v podmienkach Štatistického úradu SR.

Ďalším dôležitým poučením pri príprave budúceho sčítania je skutočnosť, že sčítanie by sa nemalo vytrátiť z mysle nielen štatistikov, ale ani verejnosti. To si vyžaduje pravidelnú informovanosť o jednotlivých postupoch, čiastkových výsledkoch a neoddeliteľnou súčasťou prípravy sčítania by mala byť tiež permanentná propagácia tohto štatistického zisťovania.

5. ZÁVER

Dnes už ani tak nie otázka, či áno alebo nie cenzus v roku 2021 (minimálne z hľadiska plnenia si medzinárodných záväzkov Slovenska), ale skôr otázka, čo a ako sa bude sčítavať, je a mala by zostať v centre pozornosti štatistikov, sociológov, geografov, ekonómov a iných odborníkov. Niektoré otvorené témy sa naznačili na spomínanej medzinárodnej vedeckej konferencii, na ktorej Štatistický úrad SR vyhodnotil posledný cenzus a v schválených záveroch navrhol ďalší postup s rámcovým harmonogramom prípravy sčítania v roku 2021.

Neodkladnosť prípravy budúceho sčítania, jej náročnosť vzhľadom na proklamovaný cieľ Štatistického úradu SR implementovať v podmienkach Slovenska budúce sčítanie kombinovaným spôsobom s dosahom na zvýšenú náročnosť v spracovaní (aspekt, ktorý bude znášať samotný úrad) a naplnenie existujúcich a nových požiadaviek používateľov dát sú prvky, ktoré je potrebné odkomunikovať vo vzťahu k odbornej i laickej verejnosti.

LITERATÚRA

[1] IVANČÍKOVÁ, Ľ.: Skúsenosti z posledného cenzu ako východisko reálnych očakávaní vo vzťahu k sčítaniu 2021 na Slovensku. In: JUHAŠČÍKOVÁ, I. – ŠTUKOVSKÁ, Z. (eds.): Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Štatistického úradu SR Potrebuje ešte Slovensko po sčítaní 2011 ďalší cenzus? Bratislava: Štatistický úrad SR, 2014. ISBN 978-80-8121-363-2.

[2] ECONOMIC AND SOCIAL COUNCIL. Správa z 15. zasadnutia Konferencie európskych štatistikov a skupiny expertov o populačnom a domovom cenze. ECE/CES/GE.41/2013/2. CES. 2013. Interný dokument.

RESUMÉ

Príprava cenzu okolo roku 2020 vo svete sa začala dva roky po skončení posledného sčítania. Ako počiatočná fáza procesu má svoje špecifiká a kľúčové prvky, ktoré sú načrtnuté v príspevku. Niektoré z nich sú stanovené ako rozhodujúce aj v podmienkach Slovenska. Je to predovšetkým Eurostatom potvrdená platnosť existujúceho nariadenia o sčítaní s dosahom na jeho medzinárodný aspekt. Z národného hľadiska je to potreba systematickej a pravidelnej diskusie o pripravovanom sčítaní ako súčasť fázy jeho prípravy.

RESUME

The preparation of the 2021 census in the world began two years after the last census. Being the initial phase of the process, it has its own specialities and key elements, which are given in the paper. Some of them have been identified as crucial in the conditions of Slovakia. It is mainly the validation by Eurostat of the existing Census Regulation with an emphasis on its international aspect. From the national point of view, it is a necessity for systematic and regular discussions on the upcoming census as part of its preparation phase.

PROFESIJNÝ ŽIVOTOPIS

PhDr. Ľudmila Ivančíková vyštudovala sociológiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Od roku 1987 pracuje v Štatistickom úrade SR. Prešla viacerými pozíciami od expertky, vedúcej oddelenia až po v súčasnosti vykonávanú funkciu generálnej riaditeľky sekcie sociálnych štatistík a demografie. V minulosti sa zaoberala problematikou terénnych zisťovaní a zisťovaní zameraných na meranie životných podmienok. Ako medzinárodná expertka pôsobila v oblasti výberových zisťovaní v sociálnych štatistikách. V centre jej pozornosti je oblasť chudoby, sociálnej inklúzie, životnej úrovne a kvality života.

KONTAKT

ludmila.ivancikova@statistics.sk